

**ТВОРЧЕ ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИРАЖЕННЯ ВЧИТЕЛЯ-
СЛОВЕСНИКА В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАННЯ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ТКАЧУК ГАЛИНИ ІВАНІВНИ)**

Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства взагалі і кожної людини зокрема. І вже давно стало зрозумілим, що найбільших успіхів у будь-якій сфері діяльності досягають ті держави, котрі мають високий інтелектуальний та творчий потенціал нації. Відомо також, що майбутнє людської цивілізації залежить виключно від реалізації обдарованості людей.

Саме тому одним із основних завдань системи національної освіти суверенної України є формування творчо активної, всебічно розвиненої особистості. Школа потребує нових нетрадиційних ідей, теорій, що відповідали б оптимальному розвитку дитини, сучасним потребам людства. І тому важливу роль відіграє творчий розвиток особистості, в основу якого потрібно покласти використання різних засобів, підходів до розвитку дитини, орієнтованих на досягнення оригінального результату.

Мета статті – висвітлити педагогічний досвід Ткачук Галини Іванівни, учителя української мови та літератури Великокиріївській гімназії Бершадської територіальної громади Вінницької області.

Галина Іванівна – досвідчений креативний педагог, має високу науково теоретичну фахову підготовку, майстерно володіє методикою навчання української мови і літератури.

Мету своєї роботи Ткачук Г. І. вбачає у підвищенні пізнавального інтересу учнів до навчання шляхом використання інноваційних та творчих методів, впливі на розвиток кожної дитини з урахуванням її інтересів, мотивів, системи цінностей, активізації здібностей кожної особистості.

Компетентність словесника передбачає розвиток інформаційної функції (знати), діяльнісної функції (уміти), креативної функції (володіти), розвивальної функції (бути). Професійна компетентність ширше за поняття знання, уміння,

навички, оскільки вона вбирає їх у себе. Сучасний учитель повинен уміти сам і навчити учнів творчо засвоювати знання, критично осмислювати здобуту інформацію [4, с. 34].

Тому у своїй практиці Ткачук Г. І. намагається впроваджувати новітні технології, інноваційні методи навчання, проводити тематичні уроки. «Відкритий мікрофон», «Мозковий штурм», «Інформаційне гроно», «Асоціативний куц», «Карта візуалізації», «Займи позицію», «Незакінчене речення», «Лист до вчителя» – ось далеко не повний перелік прийомів, які вчителька застосовує у своїй роботі. Наприклад, «Лист до вчителя» використовує найчастіше на етапі мотивації навчальної діяльності. Учні мають висловити власну думку про те, чого вони очікують від уроку (що дізнатися, чого навчитися, що пригадати), виходячи з теми. У такий спосіб проводиться і етап підсумку уроку. Також на зміну застосовує прийом «Займи позицію», щоб учні могли довести і обґрунтувати свою точку зору.

На думку К. М. Старченка, педагогічна майстерність пов'язана із творчістю, а один із шляхів до неї – творча активність, що проявляється під час вирішення педагогічних ситуацій, у процесі вибору та розробці засобів реалізації творчих задумів [3, с. 243].

На основі результатів наукових досліджень та емпіричного досвіду уточнено критерії (ціннісний компонент педагогічної діяльності та характерологічні особливості індивіда) та їх показники, що реалізуються у трьох рівнях сформованості творчого самовираження – високому, середньому, низькому. До високого рівня розвитку творчого самовираження належить стабільний, систематичний прояв педагогічних цінностей (особистого досвіду; науково-пошукової діяльності; генерації нових ідей; проєктивних вмінь) та характерологічних особливостей (ініціативності; впевненості; працездатності; готовності до ризику, альтернативності мислення) у професійній діяльності вчителів української мови і літератури. До середнього – рівень ситуативного прояву зазначених характеристик творчого самовираження у їх професійній діяльності; а до низького – мінімальний прояв чи повну відсутність розвитку

педагогічних цінностей і характерологічних особливостей вчителя української мови і літератури [1, с. 10].

Творче самовираження є основою професіоналізму вчителя української мови і літератури. За спостереженнями, у Ткачук Г. І. рівень розвитку творчого самовираження є високим. Творче самовираження педагог на уроках реалізовувала за допомогою намальованих власноруч плакатів, декламування віршів, цікавих презентацій, схем, інколи співу. На уроках літератури під час аналізу ліричного твору для кращого розуміння учнями поезії використовувала елементи образотворчого мистецтва і музики. Наприклад, при вивченні творчості Лесі Українки у 8 класі давала учням домашнє завдання: намалювати ілюстрацію до поезії, тоді на основі цих малюнків шляхом порівняння розкривали ідейно-художній зміст вірша. А якщо ця поезія покладена на музику, то використовувала ще й пісню для кращого розуміння твору.

Педагогічний хист Ткачук Г. І. полягає у творчому підході до планування інтелектуальної діяльності гімназистів, їх участі в співтворенні уроку, у майстерній організації розвитку критичного й креативного мислення учнів шляхом використання прогресивних інноваційних освітніх технологій. Кожне заняття словесника – це наполеглива дослідницька робота, творчий процес цікавих креативних пошуків та несподіваних відкриттів.

Застосовуючи інновації, учитель перетворює урок в інтерактивний, інтенсивний, що сприяє гармонійному формуванню діяльнішої творчої особистості учні. Учні разом із наставником через чітко продуману систему запитань і завдань відкривають таємниці слова, розв'язують послідовний ланцюжок навчальних проблем.

Цілком логічною і вмотивованою для вчителя-словесника є творча складова педагогічної діяльності, що потребує нестандартного художньо-педагогічного мислення, довершеності творчої манери, органічного взаємозв'язку та взаємодії художніх і педагогічних дій, креативних професійних й особистісних здібностей. Зростає вага педагогічного, мовленнєвого артистизму, здатності й умінь вправно володіти словом, за допомогою різноманітних художніх засобів

розкривати гармонію, метафоричність та асоціативність образів, створених уявою митця. Дійсно, «літературна освіта буде виконувати свою місію, задовольняти суспільні запити лише тоді, коли сприйматиметься як основна формувальна сила в духовному світі школяра» [2, с. 9].

Під час вступної частини уроку педагог створює сприятливий психологічний клімат, завжди творчо, по-особливому оголошує тему уроку (ребус, передбачення на основі опорних слів, дерево передбачень, кошик ідей). На цьому етапі вона часто застосовує методи: «Кластер», «Асоціативний куцц», «Мозковий штурм», «Мультиголосування»; під час осмислення або основної частини уроку разом із вчителем учні складають «Карту поняття», читають із маркуванням, організовують дискусії, ведуть роботу в парах та малих групах, використовують прийоми «Навчаючи - вчуся», «Ажурна пилка».

На етапі рефлексії або підбиття підсумків Галина Іванівна часто організовує складання сенканів, діаграм Вена, шкали думок, концептуальних таблиць, спонукає гімназистів активно обмінюватися думками («Займи позицію»), вибирати правильні варіанти відповіді («Метод ПРЕС»).

Своїм творчим ставленням до роботи словесник виховує учнів свідомими й компетентними громадянами, з гуманістичними і демократичними цінностями.

Креативна особистість, відповідальна, доброзичлива у ставленні до людей, Ткачук Г. І. завоювала повагу серед учнів гімназії, колег, батьківської громадськості.

Література

1. Нікішина Т. В. Педагогічні умови розвитку творчого самовираження вчителів української мови і літератури у післядипломній педагогічній освіті.

URL:

<file:///C:/Users/Admin/Desktop/%D0%9D%D1%96%D0%BA%D1%96%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%A2.%20%D0%92..pdf> (дата звернення:

23.03.2022 р.)

2. Семенов О. Педагогічна майстерність учителя-словесника в дослідницьких рефлексіях Ніли Волошиної. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. №9. С. 2–4.

3. Сидоренко В. В. Форми розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в контексті нової освітньої парадигми. *Матеріали III Міжнар. освітнього Форуму «Особистість в єдиному освітньому просторі»* м. Запоріжжя, 26-29 квітня 2012 р. Т. 2. Запоріжжя: Фінвей, 2012. С. 241-244.

4. Сидоренко В. В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання: навч.-метод. посіб. Донецьк: Каштан, 2009. 192 с.

Журавленко Оксана – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: особливості застосування ІКТ у навчанні філологічних дисциплін; методика використання мобільних технологій як засобу комунікативного розвитку учнів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Світлана Ількова

ТРАДИЦІЇ Й НОВАТОРСТВО НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ОЛІЙНИК ЛЮБОВІ МИКОЛАЇВНИ

Основне призначення вчителя, на нашу думку, – це максимальний розвиток кожної дитини, збереження її неповторної особистості, розкриття потенційних талантів, найкращих моральних якостей. Вчитель повинен бути і наставником, і помічником, і захисником, і другом, який допоможе дитині набути не тільки знання про навколишній світ, оволодіти вміннями і навичками,

а й допоможе адаптуватися в цьому світі, розкрити і проявити свої здібності, відчути себе самостійною, творчою особистістю, яка здатна змінити світ. Завдання вчителя – відкрити, захопити та спрямувати кожного учня на цікавий, змістовний особистісно й суспільно корисний шлях самовдосконалення.

Кожен вчитель-предметник, окрім виховних цілей, має свою індивідуальну місію – досконало навчити дитину своєму предмету, пробудити цікавість до його вивчення і всіляко сприяти розвитку учня. Вчителю української мови належить особлива місія – прищепити учням любов до рідної мови, бажання досконало її вивчати, адже саме мова ідентифікує належність людини до певної нації. Завдання вчителя-словесника виховати покоління, що стане конкурентоспроможним на ринку праці, щоб кожен зміг успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, як носій української національної культури [1].

Педагог має передати молодому поколінню соціальний досвід, багатство духовної культури народу, особистісних рис громадянина України: національної свідомості, розвинутої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури, сприяти розвитку індивідуальних здібностей, таланту.

Мета статті – узагальнення методичних напрацювань Олійник Любові Миколаївни, вчителя української мови та літератури, зарубіжної літератури, класного керівника 9 класу гімназії ім. М. П. Стельмаха с. Дяківці Літинської селищної ради, Вінницької області.

Словесник має чималий педагогічний стаж – 20 років. Педагогічним кредом Любові Миколаївни обрала такі слова: «Віддай людині крихітку себе, за це душа поповнюється світлом». А життєвим кредом є слова Богдана Ступки: «За будь-яких обставин головне залишатися людиною».

Як вчитель мови та літератури, Любов Миколаївна ставить перед собою такі завдання, як:

- формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля держави, готовність її захищати;

- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу;
- формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та представників інших націй, які живуть в Україні;
- виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- утвердження принципів вселюдської моралі, правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та моралі;
- формування творчої особистості;
- забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді, охорони та зміцнення їхнього здоров'я;
- виховання поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю;
- формування екологічної культури людини, гармонії її відносин з природою;
- розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації;
- формування у дітей і молоді уміння міжособистісного спілкування та підготовки до життя в умовах ринкових відносин.

На уроках Любов Миколаївна використовує низку традиційних методів: «Слово вчителя», евристична бесіда, самостійна робота [1]. Для формування компетентного читача в системі літературної освіти вчителька застосовує методи творчого та коментованого читання при вивченні творів, дослідницькі методи для опрацювання учнями вивченого твору.

Серед прийомів, часто застосовуваних на уроках літератури, є прийом зіставлення [2]. Педагог дає школярам завдання порівняти два твори одного жанру або письменників однієї епохи тощо. Наприклад, на уроці літератури у 6

класі Любов Миколаївна поставила дітям завдання зіставити дві повісті – «Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка та «Химера лісового озера, або Митькозавр із Юрківки» Ярослава Стельмаха. Такий прийом допоміг учням визначити особливості жанру пригодницького твору.

При вивченні біографії письменника вчителька зазвичай використовує метод «слово вчителя» в усіх класах [3]. У 9 класі, де згідно з навчальною програмою біографія письменника вивчається докладніше, Любов Миколаївна застосовує прийом самостійного учнівського дослідження, щоб школярі мали змогу самі знайти цікаві для них факти із життя письменника.

Під час образної характеристики твору, з'ясуванні проблематики твору, вчителька використовує прийом «Асоціативний куш», що дає змогу учням краще зрозуміти те чи інше завдання, висловити свої припущення щодо поставленого запитання. Також, для характеристики героя дітям пропонується прийом «сенкан», така форма роботи сприяє творчій діяльності учнів.

На підсумковому етапі уроку Любов Миколаївна зазвичай використовує прийом «Мікрофон», він допомагає учням виокремлювати головне та лаконічно формулювати власну думку.

Серед інноваційних прийомів вивчення літератури вчителька часто використовує «Квест», зокрема під час вивчення сюжету твору, інфографіку для створення карти під час вивчення біографії письменника, а також лепбук як підсумковий результат спільної роботи з дітьми відповідно до теми, яка вивчається. Ці прийоми сприяють художньо-естетичному розвитку дитини, забезпечують ігрову, пізнавальну, дослідницьку та творчу активність учнів.

Лепбук є завершальним етапом під час вивчення певної теми. Наприклад, на уроці української літератури у 9 класі, на завершення вивчення творчості Тараса Шевченка, Любов Миколаївна запропонувала учням завдання створити лепбук з провідними мотивами творчості письменника і відповідними творами, які вони вивчали.

Під час підготовки та безпосередньо проведення уроків української літератури, Олійник Л. М. використовує різноманітні методи та прийоми,

підбирає форми роботи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів. Тому, можемо зробити висновок, що методична скарбничка – це так званий індивідуальний інструментарій, який повинен мати кожен вчитель і використовувати його у роботі з дітьми. Для вчителя літератури цей аспект надважливий, адже навчання літератури вимагає творчих пошуків, щоб цікаво, змістовно та ефективно подавати дітям навчальний матеріал. Якщо раціонально не використовувати різноманітні традиційні та інноваційні методи та прийоми при вивченні літератури, учні не досягнуть матеріал ефективно.

Література

1. Ситченко А.Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах. Київ: Ленвіт, 2011. 300 с.
2. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі: Методичний посібник для вчителя. Київ: РВЦ «Проза», 1995. 265 с.
3. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання української літератури. *Дивослово*. 2002. № 10. С. 39-45.

Ількова Світлана – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: актуальні питання методики навчання літератури, інноваційні методи та прийоми організації роботи учнів на засадах особистісно зорієнтованого навчання.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.